

Räddningsinsatser för salamandrar i Olovslundsdammen 2014

Miljöförvaltningen,
september 2014

Salamanderräddning 2014
Utgivningsdatum: juni 2014
Utgivare: Miljöförvaltningen
Kontaktperson: Gunilla Hjorth
Omslagsfoto: Magnus Sannebro
Konsult: Martina Kiibus

Rapporten har tagits fram av Martina Kiibus på uppdrag av miljöförvaltningen i Stockholm och Bromma stadsdelsförvaltning.

Kartläggning av och räddningsinsatser för salamanderpopulationerna i Olovlundsdammen, Bromma

Martina Kiibus, 2014-08-26

Sammanfattning

Olovlundsdammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler. Då den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för salamandrarna under deras vårvandring till Olovlundsdammen, har Olovlundsskolan sedan 2008 kartlagt och räddat de vattensalamandrar som har påträffats i plaskdammen. Detta har skett under handledning av Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad.

2014 hittades och räddades 72 större vattensalamandrar (36 hanar och 32 honor och 4 juveniler) samt 356 mindre vattensalamandrar (166 hanar, 189 honor och en juvenil). Under 2008-2014 har sammanlagt 929 större vattensalamandrar räddats och endast sju stycken påträffats döda, vilket visar att Olovlundsskolan gör en värdefull insats för att förstärka och utveckla salamanderpopulationerna i Olovlund. På sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder för att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen.

För åttonde året i rad genomfördes i maj 2014 en inventering av Olovlundsdammen, då 51 större och 302 mindre vattensalamandrar observerades.

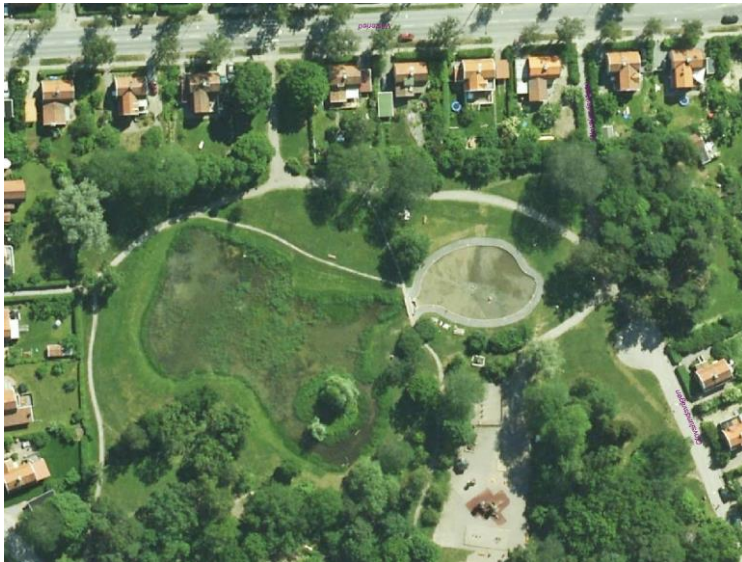
Inledning

Under våren 2014 har Martina Kiibus på uppdrag av Bromma stadsdelsförvaltning och Miljöförvaltningen i Stockholms stad handlett och analyserat Olovlundsskolans kartläggning av och räddningsinsatser för större och mindre vattensalamandrar vid Olovlundsdammen.

Bakgrund

Olovlundsdammen är en anlagd damm i en parkmiljö inom villaområdet Olovlund. Dammen är en av Stockholms stads individtätaste vattensalamanderlokaler vid den tid på året då djuren genomför sin lek. En grov uppskattning är att villaområdet i Olovlund inklusive dammen hyser cirka 8-10 000 mindre vattensalamandrar och cirka 6-700 av den större arten. Dammen är grund, relativt varm och väl solbelyst samt fri från fiskar och kräftor (som annars äter salamandrarna eller deras ägg och larver) och utgör därmed en god lekmiljö för de båda salamanderarterna. Det finns också ett starkt engagemang i omgivande villaområde för dammen och dess lekande salamandrar. Problemet är att den är isolerad från andra dammar och våtmarker och därmed sårbar för eventuella störningar. För att säkerställa salamanderpopulationerna krävs det därför åtgärder i syfte att säkerställa och förbättra livsmiljön för djuren.

2007 tog Bromma stadsdelsförvaltning fram en skötselplan för Olovlundsdammen och stadsdelsförvaltningen är också ansvarig för dammens och parkområdets skötsel. Under arbetet med skötselplanen kom det fram att den intilliggande plaskdammen utgör en fälla för vattensalamandrarna under deras vandring till Olovlundsdammen (här även kallad "naturdammen") från övervintringslokalerna i omgivningarna (Fig 1). Plaskdammen är torrlagd under salamandrarnas vandringsperiod (april-maj) och fylls inte med vatten förrän i slutet av maj. Dammens kanter är lodräta vilket innebär att de salamandrar som ramlat ner i plaskdammen inte kan ta sig upp igen.

Figur 1. Olovslundsdammen med den angränsande plaskdammen till höger i bilden. Muren längs den västra kortändan (till höger i bild) var inte uppförd vid fotograferingstillfället. Ortofoto från Stockholms stadsbyggnadskontor.

För att förhindra att salamandrarna fastnar och dör i plaskdammen under sin vandring mot Olovslundsdammen finansierades och uppfördes i april 2008, med artskyddsmedel från Länsstyrelsen och i samarbete med Bromma stadsdelsförvaltning, en låg mur vid den västra kortändan av plaskdammen (den del av plaskdammen som är längst bort från naturdammen). Tanken med muren är att den ska hindra salamandrarna från att hamna i plaskdammen och istället dirigera om dem så att de vandrar mot naturdammen. Muren tycks ha en tydlig effekt, vilket syntes bäst i samband med uppförandet 2008. Effekten av muren är dock inte hundra procentig, vilket kanske inte heller var väntat, eftersom den endast är 26 meter lång och därmed inte är heltäckande runt plaskdammen.

Under våren 2008 inleddes ett samarbete med Olovslundsskolan. Två skolklasser kartlade salamandrarnas vandring för att se hur många som fastnade i plaskdammen och om muren fick någon betydelse. Eleverna flyttade också över påträffade salamandrar från plaskdammen till naturdammen. Detta upprepades 2009, 2010, 2011, 2012 och 2013.

Metodik

Under lekperioden, dvs från början av mars till slutet av maj, genomsöktes plaskdammen intill Olovslundsdammen regelbundet. Lekperioden och kartläggningen brukar normalt inträffa i slutet av mars till slutet av maj, men påbörjades tidigare i år på grund av den tidiga våren och islossningen. Det var dock först den 6 april som dammen började observeras och genomsökas dagligen, då den tidiga våren följdes av en period med kyla och torka. Arbetet utfördes av elever och lärare i åk 4 i Olovslundsskolan, som dagligen iakttog hur många honor, hanar och juveniler av större respektive mindre vattensalamander som fastnade i plaskdammen. För att få en tydligare bild av själva vandringen samt underlag för mer långsiktiga åtgärder vid denna, noterades eleverna också var i plaskdammen salamandrarna påträffades. Klasserna hade gjort i ordning fem större lövhögar fördelade längs dammens innerkant. Dessa lövhögar vittjades försiktigt varje dag, varefter de vattnades för att hållas fuktiga, då djuren är mycket känsliga för uttorkning. De funna salamandrarna flyttades därefter varsamt över till naturdammen.

Vid en informationsträff, ”salamanderkväll”, med närboende den 9 maj 2014 genomfördes en räkning i lamppljus av antalet salamandrar i Olovslundsdammens strandzon. Lampinventeringen kompletterades med håvning i strandkanten. Inventeringen skedde kl 21.30-22.30 under ledning av Stefan Lundberg, biolog från Naturhistoriska riksmuseet.

Resultat

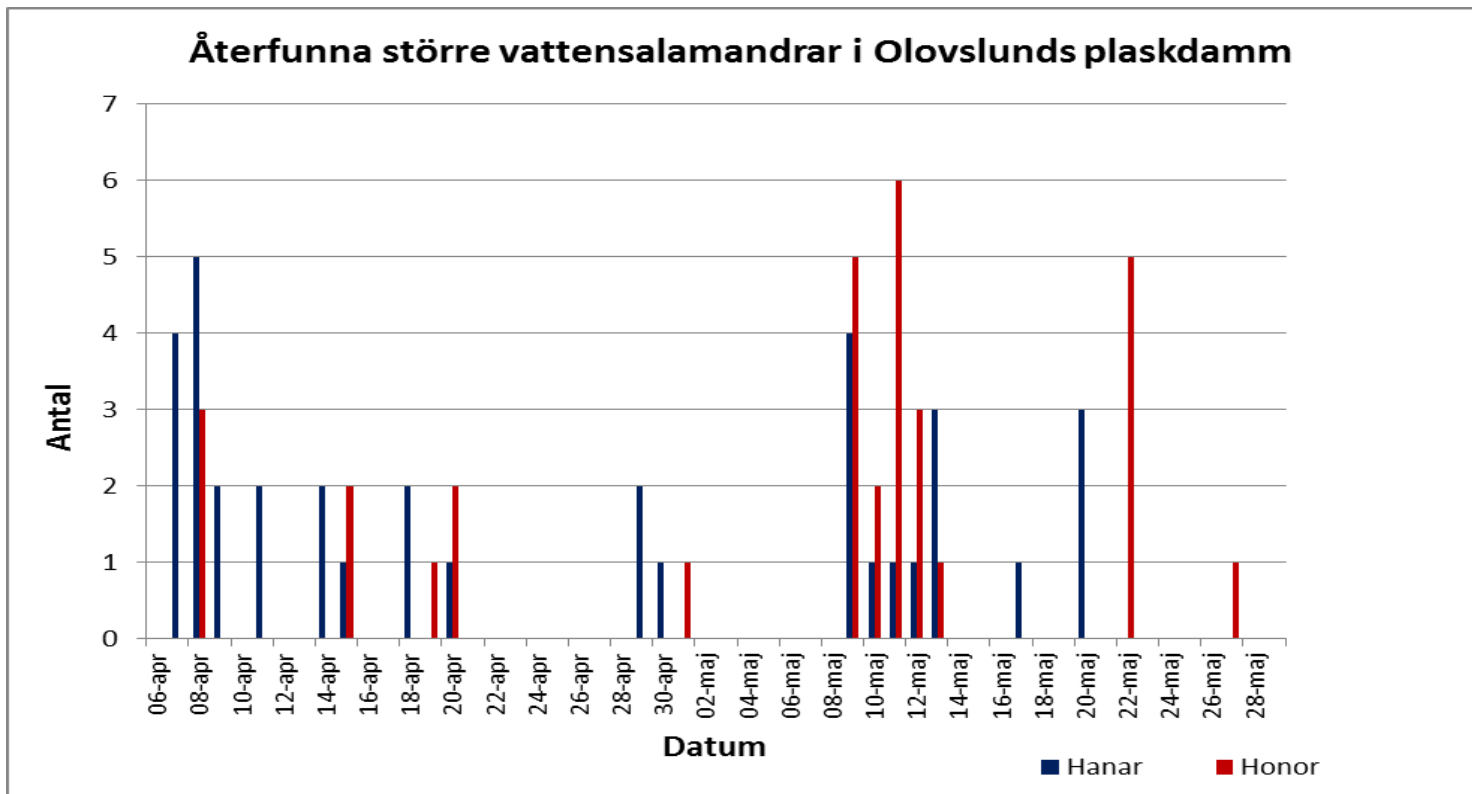
Kartläggningen av vandrigen till Olovslundsdammens plaskdamm

Den 9 mars började räddningsarbetet och kartläggningen av dammen, då en mindre vattensalamander hittades. Därefter bevakades plaskdammen regelbundet, dock utan några fynd av salamandrar. Den 30 mars hittade åter en mindre vattensalamander. Sedan följde en period med torka fram till den 6 april då plaskdammen började bevakas dagligen. Dammen fortsatte att bevakas till och med den 29 maj. Sedan släpptes badvattnet på. Under perioden 9 mars till 29 maj räddade eleverna och deras lärare 72 större vattensalamandrar, varav 36 hanar, 32 honor och 4 juveniler (Fig 2), samt 356 mindre vattensalamandrar (166 hanar, 189 honor och en juvenil, Fig 3) från plaskdammen. Dessutom påträffades sju döda mindre vattensalamandrar.

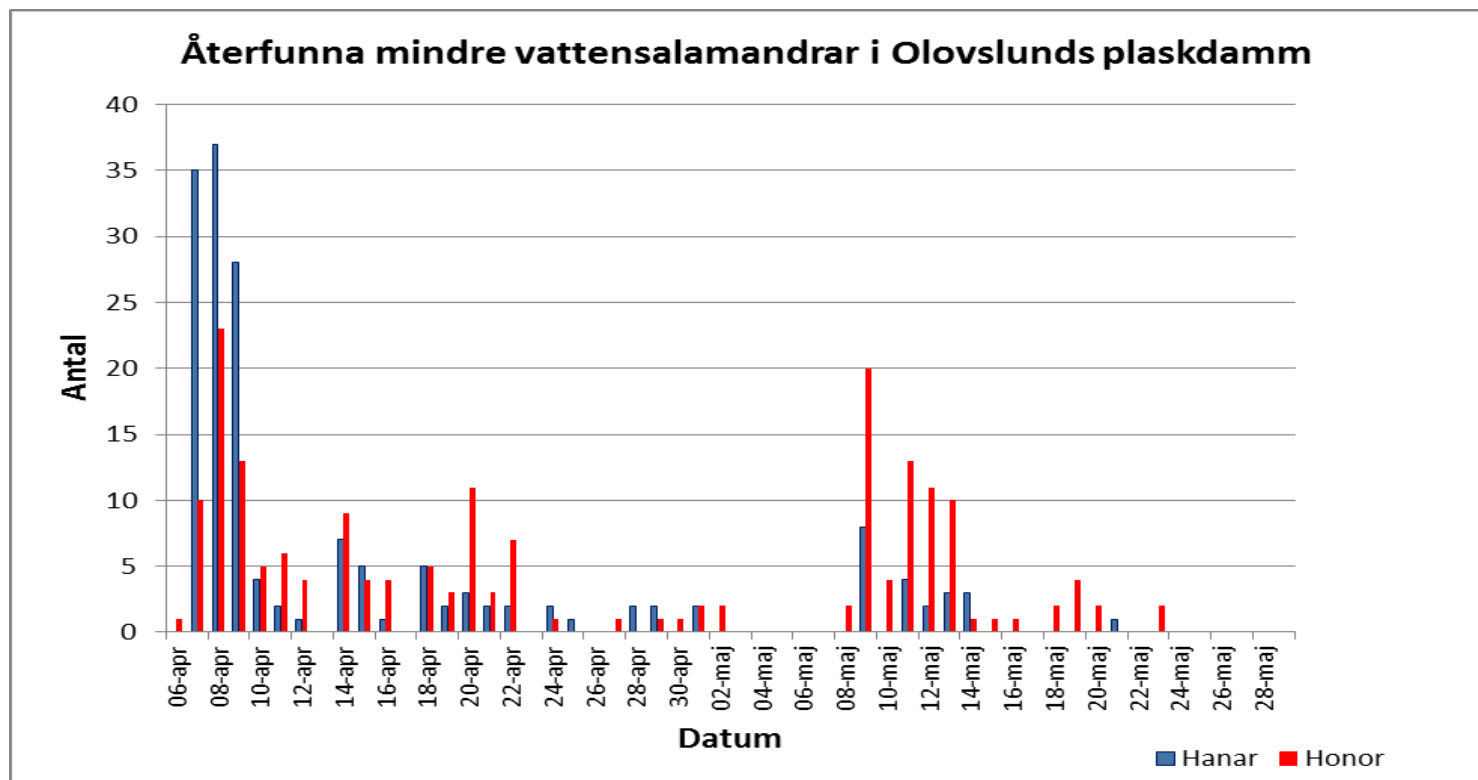
Det var en ovanligt torr vår, med endast ett fåtal regniga nätter. Precis som tidigare år fanns det ett tydligt samband mellan antalet fynd och hur regnig och varm natten innan hade varit. Den 7 och 8 april när vandrigen kom igång på allvar var det blött på marken efter regn som föll den 7 april. Flest större vattensalamandrar hittades den 9-13 maj (totalt 28 st), vilket sammanfaller med att det regnade den 7-10 maj och därefter var det vått i gräset ytterligare ett par nätter till och med den 13 maj. Den 19 maj regnade det igen, varvid 10 större vattensalamandrar återfanns den 20 maj (Fig 2). Liknande samband kan avläsas för de mindre vattensalamandrar då flest individer påträffades under samma perioder av regn och väta (Fig 3). De mindre vattensalamandrar kom dock igång tidigare med sin vandring än de större och de flesta fynden gjordes den 7-9 april då sammanlagt 146 djur hittades. Natten till den 30 maj regnade det igen, men den 29 maj fylldes badvattnet på i plaskdammen, så de salamandrar som eventuellt hamnade i plaskdammen kunde förhoppningsvis ta sig vidare till naturdammen på egen hand.

Knappt hälften av salamandrar återfanns i den ände som är närmast naturdammen, vilket inte är så förvånande eftersom det är dit djuren strävar i sin vårvandring. Tidigare år har det varit ännu flera som påträffats i den änden, men liksom 2013 kan torkan ha bidragit till att salamandrar försökte gömma sig i närmaste lövhög när de hade ramlat ner i plaskdammen, istället för att fortsätta vandra mot naturdammen.

Sju mindre vattensalamandrar påträffades döda i plaskdammen, vilket är ovanligt många. Två av dem hittades i mitten av dammen, varav en med en stor bukskada. Den bukskadade salamandern återfanns i början av kartläggningen, den 7 april när vandrigen började komma igång. De övriga döda individerna påträffades efter längre perioder av torka, en av dem var helt uttorkad.

Figur 2 Antal påträffade större vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. Dammen började kartläggas den 9 mars då isen hade smält och kontrollerades därefter regelbundet utan några fynd av större vattensalamander. Den 6 april började den dagliga kartläggningen som pågick fram till den 29 maj. Flest djur hittades den 9-13 maj, vilket sammanfaller med en period av regn och fukt i marken. Fyra juveniler hittades också under perioden.

Figur 3 Antal påträffade mindre vattensalamandrar i plaskdammen invid Olovslundsdammen. De första fynden gjordes den 9 mars, då en hane observerades. Därefter kontrollerades dammen regelbundet och den 30 mars hittades en till hane. Den 6 april började den dagliga kartläggningen som pågick fram till den 29 maj. För tydlighetens skull är endast de djur som påträffades den 6 april-29 maj medtagna i diagrammet. Flest djur hittades den 7-9 april och den 9-13 maj, vilket sammanfaller med perioder av regn och fukt i marken. En juvenil hittades också under perioden.

Under motsvarande salamanderkartläggning 2013 hittades och räddades 137 större vattensalamandrar i plaskdammen, varav 68 hanar och 69 honor samt 409 mindre vattensalamandrar, varav 205 hanar och 204 honor (Fig 4).

2012 hittades och räddades 130 större vattensalamandrar (79 hanar och 51 honor) samt 419 mindre vattensalamandrar (207 hanar och 212 honor). Två döda mindre och en död större vattensalamander hittades också.

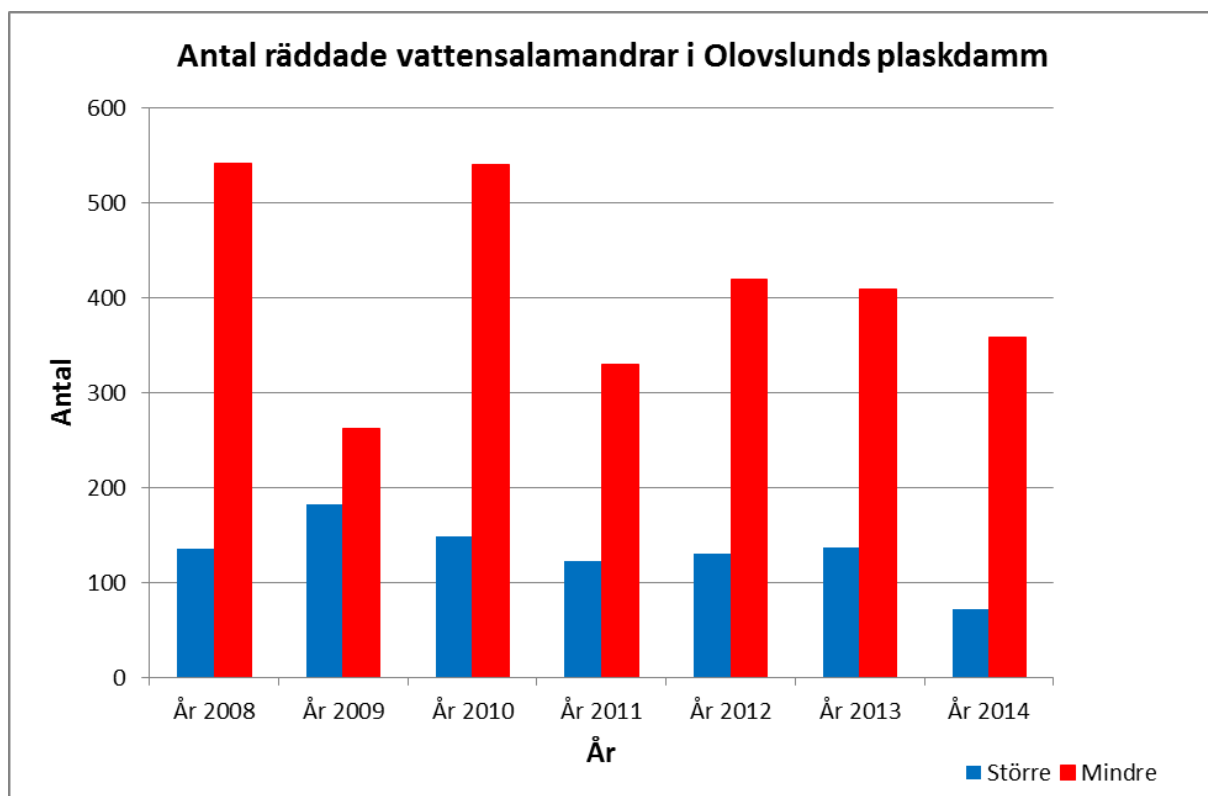
2011 hittades och räddades 123 större vattensalamandrar, varav 62 hanar och 61 honor samt 330 mindre vattensalamandrar (136 hanar och 194 honor) från plaskdammen. Fyra döda mindre och en död större vattensalamander påträffades.

2010 hittades och räddades 149 större vattensalamandrar i plaskdammen (49 hanar och 100 honor) samt 540 mindre vattensalamandrar (224 hanar och 316 honor). Dessutom påträffades fyra döda mindre vattensalamandrar.

2009 hittades och räddades 182 större vattensalamandrar i plaskdammen och 262 mindre vattensalamandrar samt fyra döda mindre vattensalamandrar. 2008 hittades 136 större och 541 mindre vattensalamandrar (samt 40 döda mindre och 4 döda större vattensalamandrar). Det var en tydlig nedgång i framför allt antalet mindre vattensalamandrar som fastnat i plaskdammen efter att muren uppförts den 11 april (Fig 4).

Jämfört med tidigare år påträffades och räddades betydligt färre större vattensalamandrar i år. En förklaring kan vara den torra våren. Tidigare år har eleverna och deras lärare hittat fler djur i bortre änden av plaskdammen (den ände som inte vetter mot naturdammen) mot slutet av inventeringsperioden vilket de har tolkat som att det kan ha handlat om djur som varit på väg upp mot land. Den torra våren i år kan ha gjort att denna uppvandring aldrig hann komma igång innan vattnet fylldes på i plaskdammen.

Resultaten bekräftar att plaskdammen innebär ett allvarligt hot mot populationen av framför allt större vattensalamander, något som nu temporärt åtgärdats med hjälp av den uppförda muren och framför allt tack vare Olovslundsskolans insatser. Under de här åren (2008-2014) har sammanlagt 929 större och 2859 mindre vattensalamandrar räddats. Endast sju stycken större vattensalamandrar har påträffats döda. På längre sikt behövs det dock mer permanenta åtgärder.

Figur 4 Antal påträffade och räddade vattensalamandrar i plaskdammen i Olovslund under åren 2008-2014. De blå staplarna visar antal påträffade större vattensalamandrar, de röda visar antal mindre vattensalamandrar. Uppförandet av muren år 2008 medförde en minskning av framför allt antal påträffade mindre vattensalamandrar. Sammanlagt har 929 större vattensalamandrar och 2859 mindre vattensalamandrar räddats från plaskdammen under åren 2008-2014.

Inventeringen i Olovslundsdammen

Vid inventeringen i samband med "salamanderkvällen" den 9 maj observerades 51 större och 302 mindre vattensalamandrar (Fig 5). Ungefär en tredjedel av de större vattensalamandrar påträffades på land, under sin vandring ner till Olovslundsdammen. Alla mindre vattensalamandrar påträffades strandnära i Olovslundsdammen.

Vid en motsvarande inventering den 3 maj 2013 observerades 5 större och 181 mindre vattensalamandrar. Den 4 maj 2012 hittades 91 större och 838 mindre vattensalamandrar. Den 6 maj

2011 hittades 36 större och 360 mindre vattensalamandrar. Den 7 maj 2010 hittades 3 större och 143 mindre vattensalamandrar. Den 9 maj 2009 hittades 63 större och 445 mindre vattensalamandrar. Den 8 maj 2008 hittades 8 större och 328 mindre vattensalamandrar. I maj 2007 hittades 15 större och 246 mindre vattensalamandrar (Fig 5).

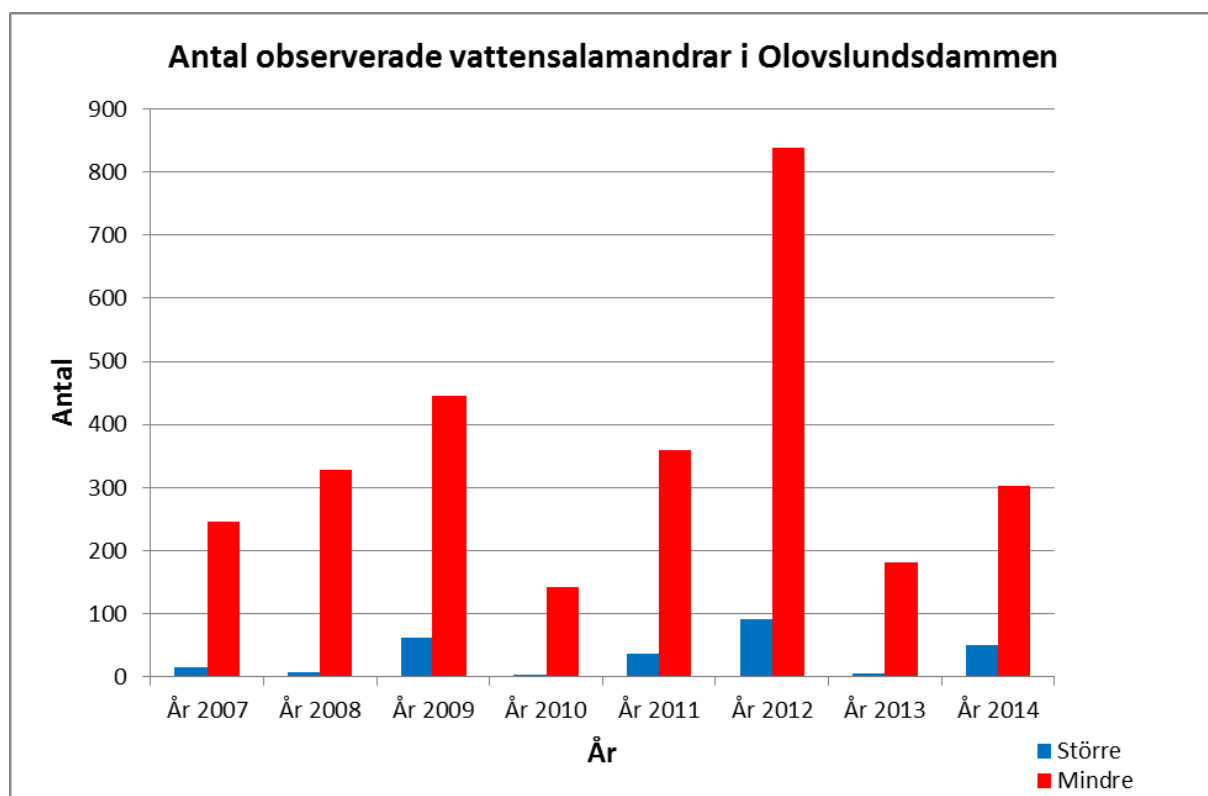
Årets inventeringsresultat är alltså relativt högt jämfört med tidigare år, särskilt avseende större vattensalamander. Det var relativt klart vatten och god vattentillgång i naturdammen vilket underlättade inventeringen. Det kan också vara en spegling av att populationsstorleken i dammen faktiskt har ökat tack vare de senaste årens insatser. Antalet återfunna större vattensalamandrar i plaskdammen var dock som tidigare nämnts lägre än tidigare år.

Att så pass få salamandrar observerades 2013 berodde framför allt på den sena våren och islossningen, som innebar att många salamandrar inte hade påbörjat sin vårvandring vid tiden för inventeringen. Den sena islossningen medförde också att vattnet i naturdammen fylldes på sent, varvid en lergrumling kvarstod vid inventeringstillfället den 3 maj, något som försvårade den visuella lampinventeringen. En liknande situation inträffade år 2010, då vattnet i naturdammen också fylldes på för sent, i strid mot skötselplanens föreskrifter. Innan vattnet fylldes på år 2010 var vattentillgången i naturdammen dålig vilket kan ha medfört en tillfällig minskning av populationsstorleken i dammen. Det skulle kunna vara en förklaring till att färre djur observerades 2011 och 2010 än 2009. Det var också något färre djur som räddades från plaskdammen 2011 jämfört med tidigare år (se ovan).

2008 var vattnet tämligen grumligt, vilket försvårade inventeringen, men mycket tyder ändå på att populationen ökade fram till och med 2009 tack vare de insatser som gjorts 2008 och 2009.

2012 års inventeringsresultat är det högsta hittills och kan ha flera orsaker. Precis om i år var det relativt klart vatten, vilket underlättade inventeringen och vattentillgången i naturdammen var bättre än 2010. Men det kan också vara en spegling av en ökad populationsstorlek. Liksom i år var dock antalet återfunna större vattensalamandrar i plaskdammen lägre än 2008-2010.

Inventeringen skedde under Bromma stadsdelsförvaltnings årliga salamanderkväll för de boende runt Olovslundsdammen. Liksom tidigare år var det stor uppslutning och cirka 100 personer deltog, varav drygt hälften var barn. Martina Kiibus informerade om Olovslundsskolans kartläggnings- och räddningsarbete och Stefan Lundberg, Naturhistoriska riksmuseet, som ansvarade för inventeringen, guidade och berättade om salamandrarna och andra groddjur.

Figur 5. Antal observerade vattensalamandrar i naturdammen i Olovslund i inventeringen vid de årliga salamanderkvällarna i maj under åren 2007-2014. De blå staplarna visar antal större vattensalamandrar, de röda antal mindre vattensalamandrar.

Slutsatser och förslag till uppföljning

Då Olovslund med sin parkdamm hyser en av Stockholms stads största salamanderpopulationer är det viktigt att populationen stärks och utvecklas, både för sin egen skull, men också för att kunna bidra till att återetablera större vattensalamander i närliggande områden. Båda salamanderarterna vid Olovslund är fridlysta enligt nationell lagstiftning (Artskyddsförordning) och för den större vattensalamandern gäller även ett strikt skydd via internationell lagstiftning (EU-habitatdirektiv). Därför är det viktigt att Bromma stadsdelsförvaltning följer skötselplanen för Olovslundsdammen och ser till att vattenförsörjningen är tryggad under hela lekperioden samt förvaltar salamandrar i parkområdet efter bästa förmåga i enlighet med skötselplanen.

Samarbetet med Olovslundsskolan är mycket lyckat och eleverna har tillsammans med sin lärare Elisabet Söderlund gjort fantastiska räddningsinsatser för salamandrar och projektet. Genom sitt praktiska arbete har eleverna fått goda kunskaper om groddjur och värdet av biologisk mångfald i allmänhet och salamandrar i Olovslundsdammen i synnerhet. Ansvar ligger dock fortsatt på Bromma stadsdelsförvaltning att vidta åtgärder som minimerar risken att fridlysta djur dör på grund av parkanläggningens nuvarande utformning i området. På sikt behövs det därför mer permanenta åtgärder för att förhindra att salamandrar fastnar och dör i plaskdammen. Eftersom de allra flesta salamandrar av de båda arterna har hittats och räddats i den del av plaskdammen som ligger närmast naturdammen, bör en anläggning av en fast gjuten ramp eller annan form av övergång från utflödet från plaskdammen till naturdammen vara ett komplement till den mur som uppfördes 2008 i syfte att ytterligare minska risken att djuren dör i plaskdammen vid sin vårvandring. Studenter vid Stockholm Resilience centre på Stockholms universitet har under våren 2014 studerat det lokala natur- och miljöengagemanget vid Olovslundsdammen. I sin rapport betonar de också vikten av en teknisk lösning för att förhindra att plaskdammen fortsätter att utgöra en fälla för salamandrar. Samtidigt

skriver rapportförfattarna att skolans arbete med salamandrarna är en av de viktigaste drivkrafterna bakom det starka lokala engagemang för Olovslundsdamms salamandrar som de har observerat i sina studier (Erika Kriukelyte, Ayoub Hameedi, Stefania Castelblanco & Carla Alexandra, Civic engagement in nature conservation – Olovslund pond, Bromma, 2014).